รายงานสัมมนา

รายงานสรุปผลงานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษา “ญี่ปุ่นปะทะจีน จากน่านน้ำสู่น่านฟ้า: ผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของไทย”

วรรณิษา ไวยฉายี
สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้รายงานผลการจัดงานสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษาเรื่อง “ญี่ปุ่นปะทะจีนจากน่านน้ำสู่น่านฟ้า : ผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของไทย” โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ญี่ปุ่นศึกษาสถาบันเอเชียตะวันออกศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต จัดขึ้นเมื่อวันพุธที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557 เวลา 13:00-16:00 น. ณ ห้องประชุม บุญชู โรจนเสถียร ชั้น 3 อาคารอเนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์ วัตถุประสงค์ของการสัมมนานี้เพื่อเป็นเวทีสำหรับเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับข้อขัดแย้งเหนือดินแดนทางทะเลและทางอากาศระหว่างญี่ปุ่นกับจีน และผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของไทย เพื่อเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างหน่วยงานราชการนักวิชาการอาจารย์นักศึกษาและประชาชนทั่วไปที่สนใจในประเด็นด้านความขัดแย้งทางการเมือง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเพื่อกระชับความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น และไทย-จีนผ่านช่องทางหน่วยงานวิชาการโดยวิทยากรรับเชิญสำหรับงานสัมมนาครั้งนี้คือศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ ค้ำชู คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและศาสตราจารย์ ดร.สุรชัย ศิริไกร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีผู้ร่วมงานสัมมนาทั้งสิ้นจำนวน 90 คน

คำสำคัญ: หมู่เกาะเตียวหยีหรือเซ็นกากุ ศาลเจ้ายาสุคุนิ นโยบายต่างประเทศ

Seminar Report

Japan vs. China from Maritime to Airspace Disputes: Effects on Thai International Policies

Wannisa Vaichayee*
Institute of East Asian Studies, Thammasat University

Abstract

This article reports the result of the seminar on Japanese studies titled "Japan vs. China from Maritime to Airspace Disputes: Effects on Thai International Policies", which was organized by the Center for Japanese Studies, Institute of East Asian Studies, Thammasat University, Rangsit Campus. It was held on Wednesday, February 5, 2014 from 13:00 pm to 16:00 pm at the Boonchu Rojanastien Conference Room, 3rd Floor, AnakePrasong Building 1, Thammasat University, Thaprachan Campus. The purposes of this seminar were to disseminate in-depth knowledge about the dispute between Japan and China on the maritime and airspace territories and its effects on Thai international policies; to provide a platform for exchange of attitudes among government agencies, academic faculties, students and the general public interested in the issues of political conflicts in the East Asia and Southeast Asian region; and to strengthen Japan-Thailand and China-Thailand relations through an academic sphere. The invited speakers for this seminar included Professor Dr. Chaiwat Khamchoo of the Faculty of Political Science, Chulalongkorn University; and Professor Dr. Surachai Sirikrai of the Faculty of Political Science, Thammasat University. Approximately 90 people attended the seminar.

Keywords: Diaoyuor Senkakuislands, Yasukuni shrine, international policies

* Corresponding author's email: mamwannisa@yahoo.com

1. ความเป็นมาของการจัดสัมมนา

หลังจากการประชุมสมัชชา วันที่ 23 พฤศจิกายน 2556 จีนประกาศ “เขตป้องกันพิเศษทางอากาศ” เหนือทะเลจีนตะวันออก เป็นกฎกติกาที่กำหนดให้เครื่องบินทุกลำที่บินผ่านต้องนำเสนอแผนการบิน แจ้งสัญชาติของตน และติดต่อทางวิทยุสองทางกับทางการจีน มิเช่นนั้นแล้วจีนสงวนสิทธิ์ที่จะใช้ “มาตรการป้องกันตัวเองฉุกเฉิน” ซึ่งอาจหมายถึงการส่งเครื่องบินขึ้นสกัด เพราะจีนถือว่านี่คือการประกาศเขตหวงห้ามของตน สหรัฐท้าทายด้วยการส่งเครื่องบิน B-52 สองลำขึ้นเหนือเขต Air Defense Identification Zone (ADIZ) เพื่อลองเชิง แน่นอนว่าเป้าหมายหลักของการประกาศของจีนเช่นนี้คือ ญี่ปุ่น เพราะเขตน่านฟ้าที่ขยายออกจากเดิมครั้งนี้ กินเนื้อที่เหนือหมู่เกาะที่จีนกับญี่ปุ่นมีกรณีพิพาทกันอยู่ จีนเรียก เตียวหวี และญี่ปุ่นเรียก เซนกากุ เวลาที่ประกาศกฎนี้ตรงกับจังหวะที่ โจ เบนได รองประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา เตรียมไปเยือนสามประเทศใหญ่ของเอเชีย คือ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้พอดี เสมือนเป็นการทดสอบว่าสหรัฐอเมริกายังมีอำนาจพอที่จะสกัดการขยายอิทธิพลของจีนในเอเชียจริงหรือไม่ ญี่ปุ่นแสดงท่าทีประท้วงอย่างแข็งกร้าวว่าจะขยายแสนยานุภาพทางทหารเพื่อป้องกัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจีนกับสหรัฐอเมริกามีการเผชิญหน้ากันระดับหนึ่ง ขณะที่จีนกับญี่ปุ่นมีความขัดแย้งกันเด่นชัดในหลายเรื่อง โดยเฉพาะหมู่เกาะในทะเลจีนตะวันออก และจีนก็มีปัญหากับอาเซียนบางประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซีย กรณีการอ้างสิทธิเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ สำหรับไทยแล้วทั้งสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และจีนต่างมีความสำคัญทั้งหมด ดังนั้น การถ่วงดุลอำนาจมีความหมายยิ่งต่ออนาคตทางการทูตของไทย ไทยต้องเข้าใจนโยบาย Pivot towards Asia ของสหรัฐอเมริกา China Dream ของประธานาธิบดี ลี จิ้นผิง Abenomics ของนายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ รวมถึง Look East Policy ของอินเดีย เพื่อกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยให้ไทยวางตัวทันกับความเปลี่ยนแปลงที่อ่อนไหวของการเมืองระหว่างประเทศ และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษาสถาบันเอเชียตะวันออก ศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงเห็นควรจัดโครงการสัมมนาวิชาการญี่ปุ่นศึกษาในหัวข้อเรื่อง “ญี่ปุ่นปะทะจีนจากน่านน้ำสู่น่านฟ้าผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของไทย” โดยเรียนเชิญวิทยากรศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ ค้ำชู คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและศาสตราจารย์ ดร.สุรชัย ศิริไกร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองระหว่างประเทศของญี่ปุ่นและจีนมาบรรยายเผยแพร่และให้เห็นภาพรวมของปัญหาและสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในเอเชียในปัจจุบันตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันของผู้เข้าร่วมสัมมนา

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เห็นภาพรวมของปัญหาและสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในเอเชียในปัจจุบัน

2. เพื่อเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างหน่วยงานราชการ นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษาและประชาชนทั่วไปที่สนใจในประเด็นด้านการเมืองระหว่างประเทศ

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้เข้าร่วมได้ความรู้ความเข้าใจเรื่องปัญหาและสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย

2. มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างหน่วยงานราชการ นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา

และประชาชนทั่วไปที่สนใจในประเด็นด้านการเมืองระหว่างประเทศ

4. เนื้อหาสาระในการสัมมนา

ศาสตราจารย์ ดร.สุรชัย ศิริไกร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กล่าวถึงประเด็นข้อพิพาทหมู่เกาะเตียวหวี หรือ “เซนกากุ” ว่าจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่จีนและญี่ปุ่นพิพาทกันขยายไปสู่การจัดตั้งเขตพิสูจน์ฝ่ายการป้องกันทางอากาศ (Air Defence identification Zone) เป็นเขตทับซ้อนทั้งทางน่านน้ำและน่านฟ้าต้นตอเหตุพิพาทมาจากญี่ปุ่นไม่ถูกกับจีนมาเป็นเวลานานแล้วสิ่งโหดร้ายที่ญี่ปุ่นเคยทำกับจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คือการจับเชลยสาวชาวจีนกว่า 2 แสนคนไปเป็นหญิงบำเรอ (Comfort Women) ภายในค่ายทหารญี่ปุ่นแต่สิ่งที่ทำให้ทางการจีนเกิดความเคืองขุ่นในปัจจุบันก็คือท่าทีของนายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะที่เหมือนปฏิเสธว่าญี่ปุ่นไม่เคยมีเรื่องเช่นนั้นเกิดขึ้นทั้งที่มีการเผยแพร่ข้อเท็จจริงที่ว่านายจอห์นโรล์ฟนักธุรกิจชาวเยอรมันเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือเหยื่อสาวชาวจีนในสมัยนั้นก็ตามส่วนหญิงสาวชาวจีนผู้เคยตกเป็นเหยื่อบางส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันแม้ว่าจะอายุ 80-90 ปียังคงเรียกร้องให้ทางการญี่ปุ่นออกมาขอโทษ

นอกจากนี้มีข้อมูลในหนังสือ “Factory of Death” หรือโรงงานแห่งความตายระบุว่าในช่วงที่ญี่ปุ่นยึดแมนจูเรียปี พ.ศ. 2475-2488 ญี่ปุ่นได้นำตัวเชลยชาติต่างๆ ที่จับได้มาเป็นหนูทดลองโรค เช่น ไทฟอยด์และกาฬโรคเพื่อผลิตอาวุธเคมีสร้างสงครามเชื้อโรคซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายระหว่างประเทศและพิธีสารเจนีวา พ.ศ. 2468 ว่าด้วยการห้ามใช้อาวุธเคมีและอาวุธชีวะในสงครามปัจจุบันยังปรากฏความเคลื่อนไหวอีกว่ารัฐบาลนายอาเบะจะแก้ไขมาตรา 9 ในรัฐธรรมนูญสันติภาพของญี่ปุ่นว่าด้วยการห้ามสะสมกำลังทหารหลังแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อป้องกันการก่อสงครามชาตินิยมเพื่อจะให้ญี่ปุ่นกลับมามีกองกำลังทหารขึ้นมาอีกขณะเดียวกันกระทรวงศึกษาญี่ปุ่นมีความพยายามในการแก้ตำราเรียนประวัติศาสตร์ว่าญี่ปุ่นไม่ได้รุกรานแค่ขยายอำนาจเท่านั้นทั้งยังระบุว่า “เกาะเซนกากุเป็นของญี่ปุ่น” อีกด้วย

ส่วนเกาหลีก็เป็นชาติที่ไม่พอใจญี่ปุ่นมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียนี้เช่นกันเนื่องจากญี่ปุ่นเคยลอบสังหารราชินีเกาหลีและมีส่วนในการล้มล้างราชวงศ์รวมถึงพยายามครอบงำและกลืนชาติเข้ารวมกับญี่ปุ่นด้วยการขจัดวัฒนธรรมเกาหลีชาวเกาหลีมองว่าหากญี่ปุ่นยังไม่สำนึกผิดและพยายามชำระประวัติศาสตร์แบบฟอกขาวก็จะเป็นปัญหาไม่จบสิ้น

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ ค้ำชู คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวเสริมว่าหลังจากมีการสำรวจพบแหล่งก๊าซธรรมชาติชุนเซียวใต้หมู่เกาะเตียวหวีหรือเซนกากุทั้งสองประเทศต่างอ้างกรรมสิทธิ์เหนือเกาะดังกล่าวโดยทางญี่ปุ่นอ้างสิทธิ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2428 นอกจากนี้กล่าวถึงสงครามจีน-ญี่ปุ่น ช่วงปี พ.ศ. 2437-2438 ว่าจีนพ่ายแพ้สงครามและอยู่ในช่วงถูกรุมกินโต๊ะจากชาติตะวันตกซึ่งแย่งกันมีอำนาจเหนือคาบสมุทรเกาหลีหลายคนจึงนึกว่าหมู่เกาะเซนกากุตกเป็นของจีนเพราะในสนธิสัญญาสันติภาพชิโมะโนะเซะกิระบุให้จีนต้องยกเกาะไต้หวันให้ญี่ปุ่นแต่ในสัญญาไม่ได้ระบุถึงเกาะเซนกากุต่อมาในปี พ.ศ. 2438 รัฐบาลสมัยเมจิผนวกให้เกาะนี้เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดโอกินาว่าจนปี พ.ศ. 2475 จึงขายเกาะนี้ให้ชาวประมงท้องถิ่นกระทั่งภายหลังญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 การลงนามในสนธิสัญญาไคโรปอร์ตสดัมซานฟรานซิสโกก็ไม่ระบุถึงเกาะเซนกากุเลย

ปี พ.ศ. 2503 ทางการจีนเองพิมพ์แผนที่ว่าเกาะเซนกากุอยู่ในญี่ปุ่นรวมทั้งกงสุลจีนยังเคยทำจดหมายขอบคุณญี่ปุ่นที่ช่วยเหลือชาวประมงจีนที่ประสบภัยทางทะเลในจังหวัดนางาซากิเป็นนัยว่าจีนรับรู้การมีเกาะเซนกากุในญี่ปุ่นกระทั่งสมัยนายก

รัฐมนตรีโยชิฮิโกะโนดะประกาศซื้อเกาะคืนซึ่งจีนมองว่าเป็นการขยายอำนาจแบบชาตินิยมเรื่อยมาจนถึงยุคนายกรัฐมนตรีชินโซอาเบะที่เดินทางไปเคารพศาลเจ้ายาสุคุนิซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งจักรวรรดินิยมในปีที่แล้วทำให้จีนและเกาหลีใต้ไม่พอใจเป็นอย่างมาก

แม้จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ญี่ปุ่นและจีนก้าวขึ้นมามีอำนาจเสมอกันในภูมิภาคแต่เหล่านักวิชาการให้ความเห็นตรงกันว่า แม้ยังคงสถานการณ์ดูเชิงเช่นนี้ แนวโน้มที่จะเกิดสงครามระหว่างจีน-ญี่ปุ่นนั้นมีโอกาสน้อยมาก เนื่องจากทั้งสองประเทศมีการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจสูง และหากเกิดสงครามจริงจะทำให้แต่ละฝ่ายเสียหายแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นโอกาสการเกิดสงครามก็อาจมีได้หากมีการแทรกแซงจากมหาอำนาจนอกภูมิภาคอย่างสหรัฐอเมริกา ที่เข้ามาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในการป้องกันการขยายอำนาจจีนทางออกที่ดีที่สุด คือ การร่วมกันเจรจาหรือแขวนประเด็นนี้ไว้ เหนือเรื่องอื่นเพื่อป้องกันการกระทบกันซึ่งความสัมพันธ์ระหว่าง สองประเทศ (อ้างอิงจากหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ปีที่ 23 ฉบับที่ 8473 เรื่องชาตินิยม-ปัดความจริง ปมญี่ปุ่นพิพาทเพื่อนบ้าน หน้า 10)

5. การประเมินผลการจัดงานสัมมนา

การสัมมนาวิชาการในครั้งนี้มีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นที่เก็บจากผู้เข้าร่วมการสัมมนา จำนวน 52 ชุด จากผู้เข้าร่วมจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 58 ของจำนวนผู้เข้าร่วมสัมมนา

5.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม

1) ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 59.61 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 38.47

2) ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.70 รองลงมาคือกลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.16

3) ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 46.16 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 38.47 ตามลำดับ

4) ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 46.16 รองลงมาคือนักเรียน นักศึกษา และอาชีพอื่นๆ เช่น เจ้าของธุรกิจ หรือพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 26.92

5.2 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานของโครงการสัมมนา

การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานของโครงการสัมมนาแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยประเมินใน 2 ประเด็น ได้แก่

1) วิทยากร : ประเมินด้านความรู้ความเชี่ยวชาญของวิทยากรโดยรวม ด้านเทคนิควิธีในการบรรยายถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เข้าฟัง และด้านการเปิดโอกาสให้ซักถามและแสดงความคิดเห็น

2) ภาพรวมของโครงการ : ประเมินการดำเนินโครงการในด้านประโยชน์ที่ได้รับ ด้านวิทยากร ด้านกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านคุณภาพการให้บริการ

ผู้เข้าร่วมสัมมนามีความพึงพอใจทั้ง 2 ประเด็นอยู่ในระดับ “มาก” และคาดหวังว่าผู้เข้าร่วมได้ความรู้ความเข้าใจเรื่องปัญหาและสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในเอเชียเพิ่มมากขึ้นพร้อมกันนี้ผู้เข้าร่วมได้เสนอความคิดเห็นให้มีหัวข้อถึงประเทศอื่นด้วย โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจนอกเอเชียอย่างสหรัฐอเมริกาและขยายหัวข้อที่เกี่ยวข้องด้านการเมืองในอนาคต